

De Russen laten je trillen

Een groots relatie-epos van operateske proporties

► Tom Lanoye vervlocht in *De Russen!* twee toneelstukken van Anton Tsjechov.

► Het meeslepende stuk is een stap vooruit in de vernieuwing van het theater.

Door **HERIEN WENSINK**

De soundtrack van de onvrede. De muziek die Junkie XL voor de megaproductie *De Russen!* van Toneelgroep Amsterdam maakte, is geen seconde afwezig. Zijn klanken stuwen de vertelling, versterken de emotie. Van de woedende beats waarmee de voorstelling als met een vuistslag begint, tot de repetitieve, weifelende *minimal music* aan het slot ruim vijf uur later, het is zo logisch en organisch dat je je afvraagt waarom niet elk toneelstuk een eigen soundtrack heeft. Het is misschien wel de beste vondst in *De Russen!* van Tom Lanoye en Ivo van Hove – maar het is moeilijk kiezen.

Lanoye vervlocht de werken *Platonov* (1878) en *Ivanov* (1887) van Anton Tsjechov tot een groots relatie-epos van operateske proporties. Met twee hoofdpersonages: Platonov (Fedja van Huêt) en Ivanov (Jacob Derwig), en daarnaast zestien andere rollen die nauwelijks minder belangrijk zijn. Belangrijker misschien zelfs: Van Hove richt de blik juist op de schade die Ivanov en Platonov in hun onvrede aanrichten; op degenen die van hen hielden, die droomden van een mooie toekomst of van een nieuw begin; die hoopten tegen beter weten in. Naast de formidabele prestaties van de hoofdrolspelers zijn dat nog eens zestien juweeltjes van rollen, van gefnuikte hoop en vergeefse levens, schitterend gespeeld door het weergalozes acteursensemble.

Lanoye's verhaallijn lijkt breed uitgesponnen, maar is eigenlijk heel geconcentreerd en zoomt in op de relationele en emotionele details. Er is raadslid Ivanov, vroeger een bon vivant, nu ongelukkig getrouwd met de ziekelijke Sarah (Halina Reijn). Hij is als ondernemer mislukt en komt financieel nauwelijks rond. Zijn schuldgevoel maakt dat Ivanov implodeert; hij raakt ten prooi aan depressies. De jonge Sasja (Hélène Devos) is in een soort liefdadige verliefdheid voor hem ontstoken, maar stevent daarin af op een drama.

Ook Platonov is ongelukkig en verbitterd. Ooit idealist en wereldverbeteraar, nu een lullige buurtonderwijzer en burgerman. Anders dan Ivanov zoekt hij de schuld buiten zichzelf en blijft denken dat hij recht heeft op een beter bestaan. Hij bedriegt zijn vrouw Alexandra met zijn jeugdliefde Sofia en ruïneert hun levens, evenals dat van zijn vriend Sergei, de man van Sofia, zijn goede vriendin Anna Petrovna, die van hem houdt, en de weduwe Mafutka Babakina, die zich

door hem goedgelovig keer op keer laat terroriseren. Roeland Fernhout is droef-ontwapenend als Sergei, Chris Nietvelt als Anna verrassend geestig en Marieke Heebink steelt de show als onhandige en hardleerse weduwe.

Van Hove situeert de vertelling in een overweldigend decor van beton, chroom, graffiti en neonlicht, dat soms het dak is van een flatgebouw, soms het duistere binnenste van een grimmige club, dan weer een kille spoorwegovergang. Dankzij vernuftige, filmische vondsten ontstaan steeds nieuwe ruimtes. De vertelling is door Lanoye knap gecomponeerd; imposante groepsscènes vloeien naadloos over in intieme ontmoetingen; bombast en verstilling wisselen elkaar af en vullen elkaar aan. Door die tempi, die bijna symfonische constructie, is *De Russen!* elk moment meeslepend.

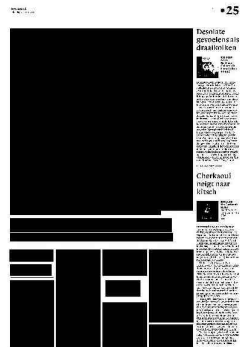
De tekst van Lanoye is woest-poëtisch; weelderig en lyrisch, soms archaïsch, dan weer hyperactueel. Maar al is de encenering hedendaags, *De Russen!* is geen al te eigentijdse maatschappijkritiek, op wat speldenprikjes na. Meer had gekund, maar je mist het geen moment.

Wel is *De Russen!* een stap vooruit in de vernieuwing van het theater; Van Hove gebruikt muziek, lichteffecten, film, spektakel en bombast voor het overbrengen van kwetsbare, complexe thematiek. Hij brengt toepentertainment, zonder aan tekst of inhoud concessies te doen. Het kan dus: ruim vijf uur weergalozes toptoneel dat je doet trillen op je benen.

Als er al een link is met de actuele politiek, dan deze: in het huidige debat is de kunst plots gedwongen haar belang te verdedigen. Voor die verdediging is *De Russen!* het beste argument.

▶ **De Russen!** van Tom Lanoye naar Anton Tsjechov. Holland Festival. Regie: Ivo van Hove voor Toneelgroep Amsterdam. Te zien t/m 25/6 en in december en later in de Stadsschouwburg Amsterdam. Inl. toneelgroepamsterdam.nl

Dankzij vernuftige, filmische vondsten ontstaan steeds nieuwe ruimtes ◀

Barry Atsma (links) in *De Russen!*. Junkie XL componeerde een echte soundtrack voor het toneelstuk. Foto Jan Versweyveld